

університетів. Повністю процес інтеграції до європейської системи вищої освіти повинен був завершитися до 2010 року. Проте деякі умови було виконано значно пізніше.

V. Сучасний – починаючи із 2014 рр. Модернізація системи вищої освіти України із врахування європейської системи стандартів та сертифікації. Прийняття Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Закону України «Про вищу освіту» та Закону України «Про освіту» у новій редакції. Ці документи визначають основні стратегічні напрями розвитку системи вищої освіти та державної політики у сфері освіти загалом. В Україні, як і в цілому світі, гостро акцентується увага на якості вищої освіти. Зокрема, проводиться робота щодо створення системи забезпечення якості вищої освіти відповідно до стандартів Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). Створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО).

Таким чином, можна констатувати, що розвиток системи забезпечення якості вищої освіти пов'язаний з інституційним становленням системи вищої освіти в Україні та прийняттям важливих нормативно-правових актів. Пріоритетними напрями становлення вітчизняної системи забезпечення якості вищої освіти сьогодні є прийняття та реалізація загальної стратегії розвитку вищої освіти України в умовах євроінтеграції.

Література

1. Жабенко О.В. Особливості й тенденції розвитку державного управління освітою в Україні (1946-2001 рр.): автореф. дис. ... канд. наук держ. упр: 25.00.01 . Київ, 2003. 16 с.

2. Прокопенко Л.Л. Становлення державного управління освітою в Україні: історико-теоретичний аспект. *Державне будівництво*. 2007. № 1(2). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1\(2\)__9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_1(2)__9). (дата звернення: 02.10.2018).

Черемісін О. В.

д.і.н., професор кафедри публічного управління
та адміністрування
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»
м. Херсон

ОБРАЗ ПІВДНЯ УКРАЇНИ У ПОДОРОЖНІХ ПУТІВНИКАХ ІНОЗЕМЦІВ НАПРИКІНЦІ XVIII – ПОЧАТКУ XIX СТОЛІТТЯ

Південь України, інкорпорований Російською імперією в кінці XVIII ст., став «новим» регіоном для держави, а тому цікавив науковців та простих мандрівників історичним минулим, географічними особливостями та специфічним образом життя. Регіон відвідала велика кількість експедицій, що

залишили неординарні згадки про побутові умови життя місцевих мешканців у подорожніх записках.

Серед мандрівників були: Ф. Вігель (мандрівник шведського походження, прийняв російське підданство і був градоначальником Керчі у 1820-х рр.); М. Гутрі (англійка, мандрувала на Півдні України в кінці XVIII - початку XIX ст. щоб вилікуватися від хвороби); М. Холдернесс (мандрувала по регіону на початку XIX ст.); Р. Лайалл (англієць, мандрував по Півдню України і Кавказу на початку XIX ст.); (британський мандрівник-месіонер початку XIX ст., співробітник Англійського Біблійного товариства); Д. Стефенс американський юрист, бізнесмен і мандрівник початку XIX ст.) та інші.

Під час подорожей іноземні мандрівники відвідали Катеринослав, Олександрівськ, Берислав, Олешки, Сімферополь, Севастополь, Керч, Феодосію, Карасу-Базар, Одесу, Херсон, Миколаїв тощо, оскільки саме містам належала особлива роль в освоєнні соціокультурного простору і вони надавали можливість познайомитися ближче з життям Півдня України.

Для того, щоб описати відвідані міста, мандрівники зупинялися в них на декілька днів або, навіть, років і надавали їхню характеристику за кількома критеріями: назва міста та його статус, географічне положення, національний склад, місцева влада, архітектура, культура та побут місцевих мешканців, освіта, відмінності між містами, перспективність подальшого існування. Значна частина подорожніх матеріалів путівників представляє собою порівняння південноукраїнських міст з давньогрецькими полісами у Північному Причорномор'ї. У своїх роздумах автори надавали перевагу минулому життю, як більш яскравому та епічному у порівнянні з сучасним становищем, яке відродилося, за їх твердженнями, тільки завдяки старанням західноєвропейським управлінцям та менеджерам, домінувала серед яких постать Дюка де Рішельє. Саме завдяки його старанням зусиллям край перетворився на цивілізований регіон дикої Російської імперії. І наполягали на тому, що багато користі для соціально-економічного потенціалу міст Півдня України зробили іноземці, а російський уряд лише штучно стримує бурхливий розвиток південноукраїнських міст, за що йому постійно за це дорікали і критикували. За, що у відповідь, російська влада забороняла публікацію західноєвропейських мандрівників.

Іноземні мандрівники перебували на Півдні України з різною метою: здійснити мрію, вилікуватися, зробити паломництво, оцінити військовий потенціал Росії та вивчити місцевості майбутніх військових дій, познайомитися з пам'ятками старовини. По собі вони залишили опубліковані подорожні путівники, в яких виклали багато спостережень. Головна мета їх публікацій – надання західноєвропейському читачу відомостей про місцевості, які вони відвідали. У той же час, вони ніколи не втрачали можливість описати власні переживання, тож їх праці часто відзначають емоційним сприйняттям дійсності.

У подорожніх записках викладено велику кількість фактичного та статистичного матеріалу, схарактеризовані населені пункти, які проїздили мандрівники. Багато міститься розповідей про природні, історичні, етнографічні та побутові умови життя місцевого населення. Путівники мандрівників містять багато відомостей про історичні пам'ятки Півдня України. Природні умови описані дуже яскраво – мандрівники пояснювали це переконанням, що саме в природній красі полягає справжнє багатство, яким повинна володіти людина і яким не може пишатися навіть західноєвропейський мешканець. У цілому, іноземні мандрівники описали живу картину міського простору Півдня України у простій, зручній та цікавій для читача формі.

Однією з перших відвідала Південь України Е. Кравен, яка ще в 1789 р. опублікувала «Путешествия через Крым в Константинополь». В ній яскраво був описаний Кримський півострів одразу після інкорпорації до складу Російської імперії. Вона стала свідком будівництва Севастополя, колонізаційних та урбанізаційних процесів. Її праця насичена історичними подробицями та багато відомостей міститься про пам'ятки старовини. Водночас схарактеризований соціально-економічний потенціал [3, с. 75-76].

Майже одночасно із британкою Е. Кравен перебував на Півдні України і француз Шарль-Жильбер Ромм, який став свідком того, що нова російська влада постійно знищувала пам'ятки старовини, а місцеві чиновники будували з них адміністративні та міські будинки. Так, він бачив як башти Херсонеса були розібрані та відправлені на будівництво Севастополя. Подібна ситуація прослідковувалася і в інших містах регіона. Тому, і відмітив, що знищення пам'яток старовини носило достатньо інтенсивний характер і знищувалися вони швидше ніж західноєвропейська інтелігенція встигала їх вивчати [7, с. 29-46].

Вже у 1800 р. Південь України відвідав Е. Кларк і помітив варварське відношення місцевого населення до історичних пам'яток старовини. Водночас помітив, як російські війська вирубали кримські ліса, знищували могили кримсько-татарського населення, використовували руїни Херсонеса для будівництва нових міст та інше [4, с. 138-144].

Трохи пізніше, вже в 1840-х рр. на Півдні України перебував німецький вчений К. Кох, який відмітив також відмітив про дуже швидкі темпи знищення історичних артефактів росіянами. Так, наприклад, відмічав, що стародавньої частини Кафи майже не залишилося, вона вся була забудована Феодосією [6, с. 296-303].

Британка Марія Гутрі, яка в кінці XVIII ст. подорожувала Південною Україною з метою оздоровлення, описувала, у власних листах на батьківщину, регіон зовсім не як російський, а називала його Скіфією або узбережжя Евксінське. Про Південь України розповідає із великим натхненням, описує його як достаньо заможний край, в якому «дерзкие крестьяне самые богатые», що тут можна зустріти найкращі фрукти, клімат та французьку гостинність.

Авторка листів була добре знайомою з історією регіону. На своєму шляху описує топоніми, назви яким давали ще давні греки [1, с. 29-65].

Мері Холдернесс, англійка, яка перебувала на Півдні України приблизно у 1816 – 1820 рр., наголошує на тому, що Одеса зобов'язано власним розвитком лише одній людині – французу Дюку де Рішельє, а не росіянам. На Півдні України їй найбільше сподобалась приказка, яка найкраще характеризувала корумпованість місцевого чиновництва: «До неба високо, до царя далеко». Хоча у всіх кабінетах знаходився портрет імператора та всі службовці поводитися так, ніби він присутній тут, але всі знали, що звідси до царя дуже далеко. Тому можна і дозволити собі більше [1, с. 66-96].

Імператор Олександр I назвав книгу англійця Роберта Лайялла «Путешествие по России, Крыму и Кавказу» (1825 р.) ворожою для Російської імперії. В його описах Херсонської, Катеринославської та Таврійської губернії росіяни виглядають хабарниками, а євреї – шахраї. Південь України він називає окремою країною, мешканцями якої є росіяни, українці, євреї та іноземці. Докладно описує історію регіону. Характеризує діяльність Петра I та його мрії відносно цивілізаторської місії на узбережжі Чорного моря. Йому це зробити не вдалося, натомість цей край цивілізували саме представники Західної Європи. Акцентує увагу на тому, що південноукраїнські міста дуже швидко розвиваються. Протягом 5 років їх вже не можливо впізнати. Дії уряду, відносно економічного розвитку регіону, вважає недостатньо належними і критикує, особливо ті, що пов'язувалися із торгівлею з країнами Західної Європи. В розмірковуваннях доходить до висновків, що Одеса повинна бути одним з найкращих портів світу, а уряд стримує бурхливий розвиток. Описуючи Крим, Р. Лайялл неодноразово звертається до життя та побуту кримських татар. Звертає увагу, на те, що російська влада їх постійно притісняла, насаджувала нові порядки. Але провина за це лежала не на імператорі особисто, а на місцевому чиновництві, оскільки саме вони або не виконували розпорядження центральної влади або їх творчо переосмислюючи. Водночас вказував на існування в житті та побуті місцевих мешканців корупції та хабарництва, які носили ще вищу роль ніж у внутрішніх губерніях російської імперії. Водночас, закони та судочинство тут настільки були викривлені, що не мали нічого спільного із оригіналами. Відмітив мандрівник і рівень асиміляції приїжджого населення по відношенню до кримськотатарського. Так, наприклад, в Чуфут-Кале майже всі караїмські євреї перейшли на побут і одяг кримських татар. Зокрема, Р. Лайялл бачив на Півдні України ознаки асиміляції Європи та Азії, яка відбувалася не стільки в культурі і релігії скільки на рівні побуту місцевих мешканців. Наприклад, кримські татари переймали західноєвропейські манери, російські алкогольні напої вживали караїми, російське населення переймало українські побутові звички та інше [2, с. 163-166].

Роберт Пінкертон (британець, співробітник Англійського Біблійного товариства, мандрував по Росії у 1814 – 1820 рр.), подорожуючи по Півдню

України, помітив, що всі традиції, якими користуються місцеві мешканці – є суто українськими. Навіть, дивувався, що місцеві не долюблюють професійних медиків, а звертаються лише до «бабок» [1, с. 126-146].

Джон Стефенс (американець із Нью-Джерсі, юрист, дипломат і мандрівник) перебував на Півдню України і залишив власні спогади «Рассказы о путешествии». Характеризуючи регіон знаходив і негативні і позитивні риси, але помітив, що край щільно заселений іноземцями, та знайти собі компанію серед представників греків, італійців, німців, французів та англійців зовсім не важко. Будівлі культурних закладів описує більшими за розмірами ніж в Сполучених Штатах Америки. Південь України характеризує як регіон, завдяки якому Російська імперія проклала собі шлях до цивілізації від дикого варварства. Для європейців – це регіон бізнесу та відпочинку. Порівнюючи його з Америкою вояжер прийшов до висновку, що Південь України розвивається швидшими економічними темпами. В нього даний факт в голові не вкладався, оскільки США знаходилися в кращому стартовому становищі [1, с. 148-165].

Таким чином, можна зробити висновок, що у іноземних мандрівників після відвідання південноукраїнських міст склався достатньо єдиний і одноманітний образ, в якому панувало нове цивілізоване європейське життя, яке швидко модернізувалося. У цілому, вони створили живу та об'єктивну картину міського простору, насичену дрібними побутовими деталями, історичними, географічними та етнографічними спостереженнями. Власні переживання були перенесені на другий план, оскільки на перший план вийшов образ південноукраїнського міста, в якому панувала модернізація, доброта, мир, спокій, комерція і торгівля, а Росія тільки уповільнювала цей процес.

Література

1. Гутри М. Одесса глазами Британцев / М. Гутри, М. Холдернесс, Р. Лайялл, Р. Пинкертон, Д. Стефенс. – Одесса : Optium, 2012. – С. 19–168.
2. Деремедведь Е. Н. Крым глазами английского путешественника Р. Лайелла / Е. Н. Деремедведь // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 43. – С. 163–169.
3. Колупаев Д. Путешествие леди Кравен. Из истории шпионажа в Крыму / Д. Колупаев // Крым. акад. гум. наук. – Симферополь, 1998. – С. 75–76.
4. Непомнящий А. А. Мандрівництво по Криму у першій третині ХІХ ст. та його роль у розвитку краєзнавства та туризму / А. А. Непомнящий // Туристично-краєзнавчі дослідження / Ін-т туризму ФПУ. – Київ, 1998. – Вип. 1: матер. ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. «Туризм в Україні: економіка та культура»: у 2 ч. – Ч. 2. – С. 138–144.
5. Прохорова Т. Античные и средневековые памятники Крыма глазами Карла Коха на примере восточных и центральных областей / Т. Прохорова // Український історичний збірник. – Вип. 16. – 2013. – С. 296–303.
6. Ромм Ж. Путешествие в Крым в 1786 г. / Ж. Ромм. – Ленинград: Издание Ленинград-ского государственного университета, 1941. – 79 с.